

SKALSÅDALEN - FRA HJARBÆK FJORD TIL RØDSØ.

En beretning fortalt af Chr. Dalsgaard, Kistrup

Det kan med sikkerhed konstateres, at der ved afslutningen på istiden var hav langt op i dalen. Hvor langt vides ikke, men i hvert fald langt forbi Løvelbro. Jeg har selv erfaret, at der i engene, der hører til Kistrup, findes østers og muslinger i massevis.

Efterhånden som vandstanden sank, opstod der små øer i landskabet og her skal nævnes et ret stort område nord for åen, der hedder Pedderstrup Rimmer. På mit barndomshjem i Bjerregrav, var der en stor sandbanke helt nede ved engen, der hed og stadig hedder "Bjerget". Der verserer en gammel historie; om et skib der strandede på Bjerget. Om det er rigtigt, ved jeg ikke, men det er i hvert fald sikkert, at Bjerregrav har fået navn efter denne sandbanke, Der var, dengang som nu, en stærk tilstrømning af vand, på begge sider af dalen fra de store bakker. Det fremgår tydeligt af de mange vandmøller der fandtes i dette område. Jeg vil nævne Løvel-mølle, Hørrup-mølle, Narndrup- mølle og nord for den sidste: Skravad- mølle. Alt vandet fra dem, løb jo ned i dalen, hvor det fordelte sig efter naturmetoden - hvorfor området ikke var andet end en stor sump, der kun kunne bruges til jagt og fiskeri. Vi kan i dag stadig se spor af, hvordan åen slyngede sig over hele dalen, fra Vammen Bro ved Hersomgård over til Pederstrup og tilbage igen til Hvolris og Bjerregrav og så igen til Pederstrup, tæt ved broen. Vest for broen fortsatte det samme mønster, helt ud til fjorden.

For at få hele dette store område gjort anvendelig til opdyrkning, blev der i årene mellem 1901 og 1904 sat en gravemaskine i gang med at regulere åløbet til det, vi kender i dag. Det foregik, før jeg blev født, men har fået fortalt, at den begyndte helt ude ved fjorden og sejlede på det vand, den selv frembragte ved at grave sig fremad. De store jorddynger blev læsset af på begge sider af åen, hvor lodsejerne selv brugte det til opfyldning af alle de små bække, der efterhånden tørrede ud. Der var dog huller, der var så dybe, at man måtte opgive at fylde dem op, der var to meget dybe i nærheden af bakkerne i Pederstrup, umiddelbart øst for kroen. Der var i min tid masser af fisk, mest gedder og karusser. Hele systemet af større og mindre åer, bliver stadig kaldt "den gamle å".

Efter at åen var reguleret, var der kun de dybe søer tilbage og de er der endnu. Jeg vil her nævne: Rødsø, Øris sø, Klejtrup sø, Tjele Langsø og Ingstrup sø.

De har alle afløb til Skals å, men vandstanden faldt betydeligt efter åreguleringen. Der blev også hele tiden taget hensyn til alle de broer åen skulle passere.

Det havde været interessant at vide, hvordan den første bro var konstrueret, men det er der ingen der ved noget om. Vi kan jo gætte på, at den ligner den der er over Immervad, og den står jo endnu. De to broer er nok nogenlunde samtidige,

Det kom jo først for dagen, da bro nr. 2 bliver brudt ned, at den til dels var bygget på fundamentet af den gamle bro. Den bro, der her er tale om, var efter hvad jeg ved, opført i midten af forrige århundrede og husker tydelig hvordan den var bygget. Der var to betonelementer i selve åløbet og på dem var stålkonstruktionen, der skulle bære selve brodækket, som bestod af murede hvælvninger på svære jernbjælker.

Broen virkede meget solid, og det var jo først efter 1. verdenskrig, da der begyndte at komme biler, der hurtigt tiltog både i antal og størrelse, at man begyndte at regne på hvor meget broen egentlig kunne bære. Der blev så opstillet tavler med angivelse af, hvor stor belastning broen måtte udsættes for, og hvis jeg ikke husker helt forkert stod der 3,5 tons. Så det var da godt vi igen fik en ny bro, når vi ser på hvor tunge læs der dagligt passerer broen i dag.

Det var også godt for dem der bor på ejendommen, at vejen blev flyttet, for havde vi bibeholdt den gamle linieføring, havde det faktisk været umuligt at bo der. Den gamle vej gik så tæt på huset, at der ikke engang var plads til et fortov,

Vi kan jo så undre os over, hvorfor den gamle, navnkundige kromand, Fjeldsø Jens, i året 1887 byggede dette hus, der står endnu så tæt på nybanen. Han havde nok ikke gjort sig nogen forestilling om, hvordan trafikken ville udvikle sig i de næste hundrede år. Vi ved jo heller ikke, om den nye bygning er bygget på ruinerne af den gamle kro, eller der slet ingenting har været der før. Hjulpet af historien, kan jeg forestille mig, at det hus der ligger i nordsiden og som helt sikkert er det ældste hus tidligere var den egentlige kro. Det blev indrettet til bissekammer, efter den nye kro blev bygget. Bissekammeret var før ude i den store kørestald. Hvornår den første kro blev bygget, er der vist ingen der ved, det eneste vi er sikre på er, at broen kom først og at den blev bygget omkring år 1200,

Hele det store område, var på den tid absolut ubeboet, der var overhovedet ingen muligheder for at eksistere i dette sumpområde. Vi kan herefter konstatere, at der med landboreformen, som var en følge af stavnsbåndets ophævelse, opstod det vi kalder udskiftningen. Det vil sige, at det gamle landsbyfællesskab blev ophævet og jorden udstykket i parceller, så en ejendom fik et afgrænset areal, forsynet med et nummer - det der hedder matrikel. Denne nummerinddeling blev indført i 1844, så det er først efter den tid, at kroen har fået et jordtiliggende, idet der på et tidspunkt er udstykket 70 tdr. fra Mtr. nr. 14 Pederstrup til kroen. Krogården var i min barndom stadig intakt, og jeg husker tydelig hvordan den så ud. Der var købmandsbutik med lejlighed i sydenden, der var krostue i midten og lejlighed til krofamilien i nordenden. Lidt syd for gården var der smedie, det var et skummelt hus, hvis der var vinduer, har de været meget små. Foran smedien stod der en kæmpe stor slibesten, det var en gammel møllesten, med en diameter på ca. 2 alen. Den var hængt op på en svær aksel, med sving monteret på et par svære stolper. Jeg ved ikke hvor mange kræfter der var nødvendige, for at dreje den rundt - men der skulle til gengæld ikke mange omdrejninger til for at opnå det samme resultat, som med en almindelig slibesten. Jeg kan også huske, at der var en smed der hed Thomas Pedersen. Han boede ganske vist i Rødding, men to gange i ugen gik han til Løvelbro. Han var berømt for sine gode høleer, og han stemplede også sit navnetræk; T.P.R. mens de endnu var varme.

Kørestalden lå på den modsatte side af vejen, udfør kroens sydende nogenlunde der, hvor vejen går nu.

Fjeldsø-Jens, der var kromand fra 1876 til 1912 solgte, inden han afstod kroen, alt løsører og inventar ved auktion. Derefter solgte han de tomme huse med jord og krobevilling til en mand der hed Jens Vestergård, og så gik det hurtigt tilbage med kroen. Bevillingen blev solgt i 1917 og derefter blev godt halvdelen af jorden solgt fra, på det blev der bygget en ny gård, der i dag hedder "Løvelbrogård"! Jeg ved ikke helt bestemt hvornår det fandt sted, men det har været omkring 1920 - eller lidt før. Efter den tid, havde kroen flere forskellige ejere, men for dem alle gjaldt: at de ikke var der i ret lang tid. Indtil Marie og Poul Højbjerg kom først i tyverne og boede der i mange år, til for ganske få år siden. Købmandsforretningen var ganske uberørt af alle de mange ejerskifter, og blev der i mange år Først da der blev bygget smedie og købmandsforretning i Bjerregrav blev smedien og langt senere butikken lukket. Så er vi der, som det ser ud i dag og det er et stykke egnehistorie som strækker sig over 700 år.

Fortalt og skrevet af
Chr. Dalsgaard
K i s t r u p